

Spectrum maakt deel uit van Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv
Amstelplein 34
1096 BC Amsterdam

© 2023 Nicolas Sarkozy
© 2024 Nederlandstalige uitgave: Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv,
Amsterdam
Oorspronkelijke uitgave: Fayard

Eerste druk 2024

Oorspronkelijke titel: *Le temps des combats*
Vertaling: Alexander van Kesteren
Omslagontwerp origineel: Nuit de Chine
Bewerking Nederlandse omslag: DPS Design & Prepress Studio
Omslagfoto's: © Élodie Grégoire
Opmaak: Elgraphic

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 Auteurswet 1912, juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB, Hoofddorp).

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken dient men zich tot de uitgever te wenden.

ISBN 978 90 00 39281 0
ISBN 978 90 00 39282 7 (e-book)
NUR 681

www.spectrumboeken.nl

Woord vooraf

Wat ik bij dit boek voor ogen had, was om de lezer bij de hand te nemen en hem deze jaren in het Élysée te laten ervaren alsof hij zich gedurende al die wederwaardigheden aan mijn zijde had bevonden. Dat doel leek me vanzelfsprekend, aangezien deze geschiedenis evenzeer die van mij is als van al diegenen die mij een enorm plezier doen door dit boek te lezen. Deze gedeelde momenten, die velen zich nog kunnen heugen, maken deel uit van ons gezamenlijk erfgoed, onze collectieve identiteit en verborgen herinneringen, en zijn tegelijkertijd verbonden aan specifieke momenten in het persoonlijke leven van ieder van ons. Ik heb dit verhaal niet willen opbouwen rond bepaalde thema's of samenhangende programmapunten. Natuurlijk heb ik de chronologie gerespecteerd, maar het ritme wordt bepaald door de gevoelens en indrukken die ik heb ervaren al naar gelang dit deel van mijn leven zich voltrok. Dat voorkwam dat het een kil en zakelijk verhaal is geworden, al zal deze keuze het verhaal ongetwijfeld af en toe ophouden en maakt ze de opbouw misschien iets minder logisch. Maar ik heb in de allereerste plaats de lezer van binnenuit het leven van de president van de Franse Republiek willen laten ervaren. In dat leven is de ene grote gebeurtenis nog niet voorbij of de andere dient zich alweer aan. Planningen worden in de war geschopt. Ook koos ik voor deze opzet zodat iedereen deze jaren zou kunnen meeleven met dezelfde intensiteit als die ze op het moment zelf hadden. Dat was in ieder geval mijn bedoeling. Het was mijn ultieme doel om zo waarheidsgetrouw mogelijk mijn emoties te beschrijven die ik ervoer in de confrontatie

met de beproevingen en lotgevallen van de hedendaagse geschiedenis. Ik heb bewust níét gekozen voor een koele objectieve blik die een puur feitelijk verhaal had opgeleverd, saai in al zijn nauwgezetheid, zodat ik in plaats daarvan de ruimte had om de felheid van de emoties, sentimenten en hartstochten die mij van oudsher voortdrijven te beschrijven. Van de eerste tot de laatste regel heb ik genoten van het schrijven van dit gloedvolle relaas. Dat u dit boek oppakt doet me een groot genoegen. Als de hartstochtelijk lezer die ik zelf ben, is het mijn sterkste wens dat deze nieuwe ontmoeting de frase illustreert die ik in deze gevallen graag aanhaal: 'Het boek is net zozeer van de lezer als van de auteur.' Van oudsher is het mijn ervaring dat delen met anderen mijn leven een diepere zin geeft. Wat ik hoop, is dat u tijdens het lezen merkt hoezeer ik houd van Frankrijk en ernaar heb verlangd dat de Fransen ook van mij hielden.

Voor nostalgie ben ik altijd op mijn hoede geweest. Inderdaad is dat een gevoel waarvoor eenieder op zeker moment in het leven wel een keer zwicht. Zelf ben ik op die regel zeker geen uitzondering. Meer dan eens heb ik mezelf betrappt op de gedachte, en zelfs op het uitspreken ervan, dat 'de wereld van gisteren' beter was: interessanter, glansrijker, diepzinniger. Ik heb ook weleens toegegeven aan de ietwat potsierlijke neiging om die al te toegeeflijke blik op mijn eigen verleden te richten.

Wat ik over het hoofd zag was dat in mijn hoogtijdagen oudere mensen precies dezelfde gevoelens moeten hebben ervaren als die ik momenteel ervaar. Alleen al deze simpele vaststelling zou ons voorgoed moeten genezen van deze onvolwassen reflex. Daar komt nog bij dat het geheugen en de herinneringen metgezellen zijn die graag vleien en pluimstrijken. En dus benadrukken we het positieve en vergeten we het negatieve. Het geluk wordt overdreven aangezet. De gedane moeite wordt gebagatelliseerd. Waakzaamheid is dan ook geboden, zodat we niet in de valkuil tuimelen van de 'gelukzalige nostalgie' die alle perspectieven vertekent, het heden zwartmaakt en het verleden verfraait.

De noodzaak voor deze waakzaamheid is des te groter wanneer het je bedoeling is om terug te komen op gebeurtenissen die weliswaar ver genoeg in het verleden liggen om een objectieve(re) analyse mogelijk te maken, maar niet ver genoeg om al definitief te zijn ingekaderd door de academische geschiedschrijving. Bovendien zou ik graag willen dat de grote gebeurtenissen die ik samen met de Franse bevolking heb be-

leefd, hun nut zullen bewijzen in zowel het heden als de toekomst van de Fransen. Ik heb sterk het idee dat we te veel nadruk leggen op de verschillen tussen de tijdperken, terwijl er in werkelijkheid zoveel overeenkomsten zijn. In ieder geval wat betreft de wezenlijke zaken, namelijk de angsten en verwachtingen. De ‘nieuwe wereld’ is een illusie, een standaardlokkertje, volksverlakkerij van alle tijden. De lessen van gisteren kunnen wel degelijk nuttig blijken voor morgen. Het leven begint niet telkens opnieuw op een onbeschreven blad, het is een continuüm, een ononderbroken geheel.

Ik wil graag zo goed en zo oprecht mogelijk uitleggen welke redenen er schuilgingen achter bepaalde beslissingen, wat de achtergronden waren van een bepaalde gebeurtenis, en welke opeenvolging van oorzaken en gevolgen leidde tot een groot echech, een blunder of soms, hoewel zeldzamer, tot een succes. Daarbij zal ik echter wel constant het verband met het heden in het oog houden, zodat deze ervaringen en lessen wellicht nut kunnen hebben en hun licht kunnen werpen op de immense uitdagingen waarvoor de westerse wereld in het algemeen, en Frankrijk in het bijzonder, zich gesteld ziet.

*
* *

Het is wat mij betreft evident dat we te maken hebben met een beschavingscrisis, een paradigmawisseling en een periode waarin het zwaartepunt binnen de mondiale machtsverhoudingen verschuift. Tot eind twintigste eeuw lag dat zwaartepunt overduidelijk in het Westen. Tegenwoordig ligt het in het Oosten. Wij Europeanen waren het middelpunt van de wereld. Nu zijn we dat niet meer. Azië is het grote strategische centrum geworden. Wij waren dominant. Nu staan we op het punt te worden gedomineerd. Een hard gelag, maar dat maakt deze constatering niet minder waar. In ieder geval is het geen overdreven vorm van ‘declinisme’ of vasthouden aan het verleden, en het gaat evenmin om een kortstondige neergang. Het is simpelweg een feit dat we moeten erkennen, beschrijven en proberen te duiden.

Deze nieuwe toestand heeft een feitelijke oorzaak, en niet de minste:

bevolkingsgroei. Op de cijfers valt niets af te dingen. Het Westen, zeg maar de Verenigde Staten en Europa, heeft tegenwoordig iets meer dan 800 miljoen inwoners. Vergelijk dat maar eens met de 4,5 miljard inwoners van Azië. De bevolkingsaantallen van zowel India als China zijn ruimschoots de miljard gepasseerd. 60 procent van de mensen leeft in Azië; in het Westen is dat amper meer dan 10 procent. Daar valt weinig aan te doen. Doorgaans bepaalt de demografie de loop van de geschiedenis. Het tegendeel komt zelden voor. Sommigen zullen zeggen dat dit geen garantie voor de toekomst inhoudt, dat niets in marmer is gehouwen. Dat klopt, maar tegelijkertijd garandeert niets ons dat onvoorziene veranderingen in ons voordeel zullen uitpakken. Sterker nog: als de machtsverhoudingen in de nabije toekomst opnieuw gaan schuiven, zit het er dik in dat Afrika daarvan het meeste profiteert. In de komende dertig jaar zal het inwoneraantal op dat continent toenemen van 1,3 naar 2,5 miljard.

Van alle grote uitdagingen waarvoor de wereld zich gesteld ziet, is die van de demografie ongetwijfeld de gevaarlijkste, lastigste en tegelijkertijd minst bekende. Binnen het tijdsbestek van een leven is de wereldbevolking verdrievoudigd! Toen ik werd geboren waren er 2,5 miljard mensen; inmiddels zijn dat er 7,5 miljard. Het is letterlijk ongekend. Het ergste is nog dat de exponentiële groei zal doorzetten. Iedereen heeft de mond vol van de klimaatcrisis, en inderdaad is dat een enorm probleem, maar vreemd genoeg gaat het daarbij nooit om de demografische crisis die toch de belangrijkste aanjager is van het klimaatprobleem! Iedereen heeft oogkleppen op. Iedereen doet er het zwijgen toe. Het lijkt wel of een pleidooi voor de noodzaak van betere geboortepanning op mondiaal niveau wordt beschouwd als ongepast of op zijn minst politiek incorrect. Het meest stuitende is dat er niet eens een mondiale organisatie bestaat die uitsluitend de demografische ontwikkelingen in de gaten houdt. Het is vanzelfsprekend onmogelijk om een ontwikkeling te duiden als die onvoldoende wordt bijgehouden, of alleen van afstand en op onregelmatige basis. Weliswaar publiceert de bevolkingsafdeling van de Verenigde Naties elk jaar demografische voorspellingen, maar iedereen kan begrijpen dat hiermee lang niet genoeg aandacht wordt besteed aan dit o zo belangrijke thema.

Ik vrees dat we te laat wakker worden, met alle noodlottige gevolgen voor de mensheid van dien. Bij de laatste demografische schattin-

gen liepen de koude rillingen me over de rug: aan het eind van deze eeuw zouden er elf miljard inwoners zijn. Nooit eerder heeft de mensheid zich in deze situatie bevonden. Sommigen zeggen bij zichzelf dat het heus niet zo'n vaart zal lopen en voorspellen dat de wereldbevolking zich in de tweede helft van de eenentwintigste eeuw zal stabiliseren. Zelfs als dat zo zou zijn, neemt dat niet weg dat het niveau van 'stabilisering' zeer hoog zal zijn en zou het niets veranderen aan de enorme disbalans tussen Azië en het Westen.

*
* *

Boven op deze feitelijke constatering komt een verkeerde diagnose waarvan we dagelijks de gevolgen ondervinden. De rijkdom van de wereld, van onze samenlevingen en onze gezinnen is te danken aan 'verschillen'. Die gaan constant een wisselwerking met elkaar aan, leven zich aan elkaar en profiteren op die manier van elkaar. Daarbij gaat het om de culturele verschillen op macroniveau, die concurrentie, wederzijds voordelige wedijver en vooruitgang mogelijk maken. Maar ook, op microniveau, om de verschillende persoonlijkheden binnen een gezin die ertoe leiden dat iedereen een eigen pad volgt en op zijn of haar eigen manier tot bloei komt. Het gaat om de verschillende voorkeuren, talenten, achtergronden en typen intelligenties die zorgen voor de overvloed en rijkdom van het leven in al zijn vormen. Overigens betreft het evengoed het 'oorspronkelijke bruisen en zieden' waardoor het leven in al zijn miljoenen facetten kon ontstaan. Toch hoeft je niet ver te kijken om te zien dat in onze Europese samenlevingen de verschillen niet meer op waarde worden geschat. Dat geldt in het bijzonder voor Frankrijk, waar ze maar al te vaak als een gevaar worden gezien. Iemand die zijn kop boven het maaiveld uitsteekt moet worden neergehaald, want diegene zou de ander maar beledigen, dat wil zeggen degene die zich niet onderscheidt. Dit zien we in allerlei gedaanten terug: in de neiging mensen te betuttelen, vooral gewoon te laten doen, in regeltjes in te snoeren en bovenal te begrenzen. Het instrument van deze algemeen optredende nivellering heeft een naam. Het is de egalitaire eis, die tegen elke prijs betrekking heeft op alles.

taire eis, die tegen elke prijs betrekking heeft op alles.

Het 'fanatieke egalitarisme' is de nieuwe toverformule, de gemeenschappelijke eis aan werkelijk iedereen. Onder de dekmantel van gelijkheid is de doorgedraaide uitwerking hiervan tegenwoordig het alfa en omega van elke publieke uitlating. Iedereen betuigt trouw aan dezelfde ideeën die geen enkele kritiek velen en die niets in de weg wordt gelegd. Hoewel het indruist tegen het gezond verstand en elke meritocratische wet, is de nivellering naar beneden momenteel het nieuwe eldorado. Willen onze samenlevingen harmonieus zijn, dan moeten ze zich voegen naar de minsten onder ons. Beter allemaal arm dan het risico lopen dat een paar mensen fortuin maken. Alsof we allemaal in de wieg zijn gelegd voor hetzelfde: voor hetzelfde ideaal, hetzelfde leven, dezelfde perspectieven en wellicht zelfs hetzelfde gebrek aan ambitie. Natuurlijk hebben we broederschap nodig, daartoe roept ons republikeinse credo ons op. Maar blijkbaar moet dat op de uitdrukkelijke voorwaarde dat we ons in de mal laten drukken die door de politiek correcte elite op maat is gemaakt. Want stel je voor dat we godbetert afwijken van de norm. De elite vindt het prima dat we vrij zijn, maar dan enkel en alleen als... we ons neerleggen bij het begrensde leven. En toch zijn we allemaal verschillend, daar helpt geen moedertjelijf aan! We zijn anders in ziekte en gezondheid. Onze lengte, ons gewicht, onze tred is anders. Sommigen hebben meer energie. Anderen een muzikaal oor, een tekentalent, ga zo maar door. Achter de egalitaristische eis gaan in werkelijkheid even zoveel minder nobele drijfveren schuil, zoals jaloezie. In Frankrijk worden sommigen zozeer door jaloezie gedreven dat ze liever hebben dat hun burens minder verdienen dan dat de levensstandaard van hun eigen gezin erop vooruitgaat. Maar ik beken, op het gevaar af dat ik nu de elitaire goegemeente tegen de haren instrijk, dat ik het parool van het verschil veruit verkies boven dat van het egalitarisme. Ik houd van verschillen. Ik wantrouw het egalitarisme. En ik denk dat beide onverenigbaar zijn.

Je kunt namelijk geen prioriteit geven aan gelijkheid terwijl je de verschillen fundamenteel eerbiedigt. Dat doel is onhaalbaar. Het respecteren van verschillen vereist namelijk dat we rekening houden met zoveel specifieke eigenheden, dat het niet anders kan dan dat het erin uitmondte dat sommigen meer zullen krijgen of beter zullen worden behandeld dan diegenen die daar het meest behoefte aan hebben. Voor

onze samenlevingen loopt de weg van de harmonie, het geluk en het evenwicht via het respect voor, en de juiste begeleiding en ontwikkeling van de verschillen, aan ieder naar diens eigen verdiensten, voorkeuren en wensen. De staat, de maatschappelijke kaders en de overheid bestaan om deze idealen te waarborgen en om de grenzen aan te geven die het maatschappelijk leven mogelijk maken. Daarentegen lijkt het mij dat de egalitaire en begrenzende obsessie met nivellering nergens anders heen kan leiden dan naar de ondergang – een ontwikkeling die overigens al lang en breed is ingezet.

Ik besef terdege dat de weg die zal moeten worden afgelegd om mensen te overtuigen van deze zo noodzakelijke koerswijziging, lang en zwaar al zijn. Zo zullen mijn tegenstanders zeggen dat ik geen waarde hecht aan de gelijkheid tussen man en vrouw. In werkelijkheid ben ik de laatste die dat belangwekkende ideaal zal betwisten. Alleen is mijn punt dat we werkelijke man-vrouwgelijkheid sneller en vooral doeltreffender verwezenlijken als we de weg kiezen van het rekening houden met verschillen – dus ook met die tussen mannen en vrouwen – dan als we ervoor kiezen die te negeren. Daarnaast zal men ongetwijfeld stellen dat het risico op maatschappelijke verdeeldheid toeneemt of zelfs dat de trend dat bepaalde groepen zich in de eigen gemeenschap terugtrekken wordt versterkt, wanneer iedereen de kans krijgt zijn of haar eigen succes na te jagen of zijn of haar eigen persoonlijke ontwikkeling door te maken. Daarentegen zie ik het juist andersom. Ik ben er rotsvast van overtuigd dat het de onbuigzaamheid is die leidt tot verdeeldheid en scheuring, niet omgekeerd. En wanneer bepaalde groepen zich binnen hun eigen gemeenschap verschansen, is dat doorgaans het gevolg van verloochende, vernederde of niet-erkende identiteiten – en nooit van erkenning of respect. In de loop van dit boek zal ik mijn opvattingen hierover uiteenzetten en tevens illustreren aan de hand van gebeurtenissen die ik heb meegemaakt en de besluiten waarvoor ik de verantwoordelijkheid heb genomen.

Wat ik hier alvast kwijt wil is hoezeer het nodig zal zijn dat de politiek van tegenwoordig zich heruitvindt in nieuwe, vrije en respectvolle debatten, die zich hebben bevrijd van de beknellende angst iets politiek incorrects te zeggen en de hijgerige kritiek over zich heen te krijgen van media die meteen toeslaan en iedere boodschapper van een ander geluid wegzetten, tot karikatuur maken en aan de schandpaal nagelen.

Vanuit mijn huidige positie zie ik het als mijn taak om vrijuit bij te dragen aan het aanzwengelen van discussies die weleens heel nuttig voor de toekomst van Frankrijk zouden kunnen blijken.

Bij de vorige presidentsverkiezingen heb ik van deze vrijheid gebruikgemaakt om mijn steun uit te spreken voor de huidige Franse president. Daarover betoonden sommigen zich verrast; waarschijnlijk nog meer mensen waren teleurgesteld; maar de meesten, zo hoop ik althans, werden erdoor gerustgesteld. Deze laatste groep juicht toe dat een voormalige president zich bij zijn stemkeuze niet strikt door partijlidmaatschap laat leiden. Ik heb geen spijt van deze beslissing. Sterker nog: als het moest zou ik haar opnieuw nemen. Ik wil graag benadrukken en verduidelijken, ook omdat ik dat niet eerder heb gedaan, dat dit niet werd ingegeven door een geestdriftige instemming met de balans van de vijfjarige regeerperiode van deze president, noch door harts-tochtelijk enthousiasme voor de persoon van de vertrekkende president, en dat ik al helemaal geen voor-wat-hoort-wat-reactie verwachtte. Ik heb simpelweg de enige verantwoordelijke keuze gemaakt! Die woorden hebben in mijn optiek een fundamentele betekenis. Een keuze, want verkiezingen – óók die waaraan ik meedeed – hebben geen betrekking op absolute idealen, maar gaan altijd over een beslissing tussen dat wat mogelijk is en dat wat slechter zou zijn. Raymond Aron had gelijk toen hij zei: ‘De politieke keuze is geen keuze tussen het goede en het kwade, maar tussen het verkieslijke en het verafschuwde.’

Zo zou een keuze voor extreem-links, niettegenstaande het onmiskenbaar grote talent van zijn leider Jean-Luc Mélenchon, een terugkeer betekenen naar de meest gewelddadige episoden uit onze geschiedenis: de Commune, de Terreur en, waarom niet, de kans om morgen weer aan te knopen bij de karikatuur van het communisme uit zijn hoogtijdagen, met de beroemde George Marchais die het waagde te beweren dat ‘mondiaal gezien de balans van de Sovjet-Unie positief uitslaat’. De verafschuwing van allen door allen wordt dan verheven tot een bestuurlijk principe. Vanzelfsprekend heb ik deze stemkeuze nooit overwogen. Een andere optie was de groene partij geweest. Wie is er immers tégen de natuur en biodiversiteit dan wel vóór deregulering van de vrije markt? Niemand! Maar je hoeft deze politici maar te keer te horen gaan tegen de kernenergie waaraan we zo’n behoefte hebben, tegen de wetenschappelijke vooruitgang die cruciaal is voor

de toekomst van de mensheid, tegen de mens die wordt beschuldigd van alle kwaden, tegen kerstbomen, tegen de Tour de France... en je weet niet hoe snel je je uit de voeten moet maken. Ondertussen vraag je je dan af hoe het toch mogelijk is dat onze samenleving zo'n onjuiste en uiteindelijk zo'n gevaarlijke denkwijze heeft kunnen voortbrengen. Ze zeggen dat de weg naar de hel is geplaveid met goede voornemens. Wie illustreren dit gezegde nu beter dan de politici van Les Verts?

Marine Le Pen heeft op haar beurt grote stappen gezet! Ze kent tegenwoordig haar dossiers en weet haar standpunten rustiger, overtuigender en gematigder over het voetlicht te brengen. De manier waarop ze werd gedemoniseerd heeft mij nooit lekker gezeten. Hoe kon je haar er nu van beschuldigen niet-republikeins te zijn en haar tegelijkertijd toestaan om overal kandidaten op de kieslijsten te zetten en zo negenentachtig afgevaardigden verkozen te krijgen? Ik zie niet in hoe je iemand die deelneemt aan verkiezingen en die zelfs ruimschoots wint, de dag erna kunt verwijten de regels van de republiek niet te hebben nageleefd? Het is gewoon absurd! Daar komt bij dat een lid van haar parlementsfractie voorzitter van de financiële commissie had moeten worden. Dat was namelijk in lijn met de geest van de grondwetsherziening van 2008 die ik initieerde en heb laten doorvoeren. En Le Pens Rassemblement national was nu eenmaal de grootste oppositiepartij in de nationale Assemblée, of je dat nu leuk vindt of niet! Er werd een loopje met de regels genomen. Wil je een lesje republikenisme geven, dan kun je er maar beter voor zorgen dat jouzelf niet de les wordt gelezen. Aan de andere kant dient Le Pen, die maar wat graag mijn presidentschap bekritiseerde en die net als haar vader altijd mijn tegenstander is geweest, te erkennen dat ze in belangrijke mate heeft bijgedragen aan de verkiezing van François Hollande, wiens tijd als president, zoals iedereen inmiddels weet, ronduit rampzalig is geweest. Destijds riep ze er schaamteloos toe op om tégen mij te stemmen, en de facto dus vóór Hollande. De balans van zijn regeerperiode komt daarmee automatisch ook op haar conto. Vanwege haar gebrek aan ervaring en cultuur, het feit dat ze niet weet hoe het raderwerk van de staat functioneert, de extreme aard van een aantal van haar opvattingen, en de persoonlijkheden van veel van de parlementariërs uit haar partij, is ze voor mij nooit een optie geweest. Ze is het presidentschap niet waardig. Je kunt Frankrijk niet overleveren aan een 'stelletje amateurs'.

Dan was er nog mijn eigen partij. Ik heb hier natuurlijk veel over nagedacht. Ik heb deze partij opgericht en haar een naam gegeven: Les Républicains. Ik heb voorverkiezingen georganiseerd waaraan vier miljoen kiezers deelnamen. In haar gelederen heb ik ontzettend veel vrienden. Tevens heb ik grote waardering voor haar leden en campagnevoerders; ik zal hun mijn leven lang dankbaar blijven. Aan hen en de partij heb ik prachtige herinneringen. Alles wat wij gedurende al die jaren hebben meegemaakt, kan niemand ons afnemen. Degenen die zeiden dat ze 'de bladzijde wilden omslaan', begrepen waarschijnlijk niet dat het ging om een heel boek, zo lang is de weg geweest die we samen hebben afgelegd! Mijn besluit om niet op onze kandidaat te stemmen viel me zwaar. Maar na meerdere gesprekken met Valérie Pécresse te hebben gevoerd, wist ik dat zij niet de beste optie was, niet voor mij en niet voor ons land. Haar intenties waren goed, maar ze was er niet klaar voor. Ze beschikte noch over het team, noch over de rijpheid om deze uitdaging aan te gaan. De lat lag simpelweg te hoog, zoals het uiteindelijk door haar behaalde verkiezingsresultaat uitwees. Ik wist dat dit een ramp zou worden. En dat werd het! En dus stemde ik voor het eerst in veertig jaar in het publieke leven niet op de kandidaat van mijn eigen partij. Klaarblijkelijk was ik lang de enige niet, want Valérie Pécresse haalde zelfs de kiesdrempel van 5 procent niet. Dit echee heeft me verdrietig gestemd. Het had gemakkelijk anders gekund. Maar het heeft geen zin om te treuren over gemiste kansen. Voor mijn politieke familie is dit het moment om de juiste vragen te stellen en daarop vooral adequate antwoorden te formuleren. Les Républicains vormen een broedplaats van talent. Daarbij denk ik in de eerste plaats aan voorzitter Éric Ciotti, die de afgelopen tijd veel politieke durf en energie aan de dag heeft gelegd. Iedere keer dat hij zijn nek uitsteekt, getuigt hij van kwaliteiten die weinigen hem aanvankelijk zullen hebben toegedicht. Hij is de aangename verrassing van de afgelopen jaren. Hetzelfde geldt voor Laurent Wauquiez, mijn voormalige minister, die ik altijd heb gezien als de slimste kop van zijn hele generatie. Die mening heb ik nooit hoeven herzien. Het is nu aan hem om risico's te nemen en uit zijn comfortzone te komen. Hij kan het, als hij het maar wil. Hij zal de juiste weg moeten inslaan om zijn ideeën en leiderschap te kunnen laten gelden. Dat is niet aan mij, ook al zal ik altijd beschikbaar zijn om bij te dragen aan de wederopbouw van een rechtse stroming die